

1

Peter Trontelj, buditelj in snovalec naravovarstvene vizije DOPPS

// pogovarjala se je Petra Vrh Vrezec

1: Peter Trontelj – nekdanji dolgoletni tajnik in predsednik DOPPS, začetnik akcije popisa kosca (*Crex crex*), oblikovalec naravovarstvene vizije DOPPS, eden izmed pogajalcev za priključitev DOPPS k organizaciji BirdLife International, raziskovalec, profesor na Oddelku za biologijo Univerze v Ljubljani ...
foto: Ljerka Lah

2: V sodobni medicini, farmaceutiki in biotehnologiji uporabljajo skoraj izključno spregledano južno vrsto medicinske pijavke (*Hirudo verbana*), a jo pogosto deklarirajo kot pravo

Petra Trontlja poznamo kot nadvse delujočega in vplivnega tajnika društva (1988–1995), sedem let (1998–2004) pa je DOPPS-u tudi predsednikoval ter ob tem pustil v društvu zelo opazen pečat. V času njegovega aktivnega dela se je namreč zgodila vrsta za DOPPS pomembnih dogodkov. Osnoval in začel je vseslovensko akcijo popisa kosca, pomembno je prispeval k oblikovanju vizije DOPPS, ki je poudarila varstveno komponento, DOPPS pa se je pod njegovim vodstvom priključil največji svetovni naravovarstveni organizaciji BirdLife International. Sodeloval je tudi pri opredeljevanju območij IBA in SPA v Sloveniji.

Ptice so Petra zanimale tudi v času študija, saj je diplomiral prav iz ornitologije z diplomskim delom *Ptice, indikator ekološkega pomena Ljubljanskega barja*. Doktoriral je s področja molekularne sistematike na Univerzi Eberhard-Karl v Tübingenu v Nemčiji. Danes je profesor na Oddelku za biologijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, kjer predava sistematsko zoologijo vretenčarjev in evolucijo ter deluje kot raziskovalec in mentor pri številnih diplomskih in podiplomskih delih, tudi s področja ornitologije.

Kakšni so tvoji začetki v ornitologiji; kdo te je navdušil nad pticami, kako si prišel na DOPPS in katere so bile tvoje prve raziskave ptic?

Odkar pomnim, so me še bolj kot ladje, letala in lokomotive privlačile živali. Ptice so prišle na vrsto šele v sedmem razredu osnovne šole, ki sem ga obiskoval v Berlinu. Tam sem imel srečo spoznati, kaj je res dober učitelj biologije. Ko je videl, da otroke v razredu zanimajo ptice, je pač namenil kakšen mesec ornitologiji. Gledali smo diapozitive, poslušali zvočne posnetke, razpravljali o lastnih opazovanjih. Nikoli ne bom pozabil pogleda v prvi pravi priročnik (bil je Heinzlov *Pareys Vogelbuch*) na stran z detli. Velikega detla sem poznal, jasno. Ampak tam so bili še srednji, mali, belohrbti, sirijski ... kakšno razodetje! Od takrat naprej so bile ptice na prvem mestu in so to ostale dolga leta. Družinski izleti v naravo so dobili čisto nov pomen, celo pot v šolo, ki sem jo namenoma ubiral mimo parkov in voda, je dobila nov sijaj. Ko se že ponuja priložnost, jo bom izrabil, da se zahvalim svojemu učitelju! Čeprav potem o njem nisem nikoli več slišal, je imel nadvse ključno vlogo. Želim si, da bi tudi slovenske učiteljice in učitelji znali tako zelo navdušiti otroke.

Ko sem se vrnil v Ljubljano, pisalo se je leto 1981, so mi informacije o DOPPS-u in nekem društvu za varstvo ptic kar same prišle pod roko. Očetov prijatelj (ne sorodnik, kot bi kdo utegnil sklepati po priimku), Andrej Trontelj, je razjasnil dvome o tem, katero društvo je zame pravo. Oče je podpisal pristopno izjavo kot zakoniti zastopnik in primaknil za članarino. Prvi izlet: Stožice pod Daretovim

vodstvom. Prvo predavanje in še mnoga druga: gostilna Pod lipo. Ostalo je zgodovina. DOPPS-ova, se ve. Moj je bil le privilegij, da sem bil zraven.

Kako je potekala tvoja raziskovalna pot in koga si si izbral za mentorja in vzornika?

Spočetka osamljeno. Še na izletih, ki sem se jih rad in redno udeleževal, sem in smo se otroci držali bolj ob strani. Na opazovanje ptic – takrat še nisem vedel, da se reče »na teren« – sem se navadno odpravil sam. Peš, s kolesom, z avtobusom, kdaj pa so me peljali tudi starši z avtomobilom. Študiral sem »po Geistru«; na predavanjih sem z največjim zanimanjem poslušal dr. Matvejeva; diapozitivi, ki sta jih kazala Janez Gregori in Franc Bračko, so mejili na znanstveno fantastiko. Na terenu sem bil kasneje, kot mnogi drugi pred in za mano, deležen najboljše možne ornitološke šole. Daretove.

Kot dolgoletni tajnik in pozneje tudi predsednik DOPPS si poudaril varstveno komponento. Kakšna je vizija DOPPS danes, po osmih letih, ko si se umaknil iz aktivnega dela na društvu?

Je res že osem let? Varstvena komponenta je sedaj vtkana v vse vidike DOPPS-ovega delovanja. Drugače niti ne bi moglo biti. Veseli me, da je društvu uspelo ohraniti tega duha, ki ga zrcali kodeks, sprejet v tistih za varstvo ptic začetniških letih. Do danes ga niste spremenili! Takrat mi je bilo nerodno, da je tako naiven in staromoden. Kako drugače se bere sedaj! Kot spontan odsev čiste, nesebične želje pomagati bitjem, ki jih je naša civilizacija spravila v stisko, in si pri tem pomagati med sabo. »... srce zdihvalo bo mi ...« bi nadaljeval Prešeren. A pravi poklon gre nezmotljivemu mojstru Freudu: kar pogledajte, kdo je kodeks po sprejetju javno kritiziral. Tisti, ki je danes njegov največji kršitelj!

Leta 1992 si bil koordinator za vseslovensko popisovalno akcijo »Kosec v Sloveniji«. Tega leta se je pričela tudi akcija Crex night na Cerknškem jezeru, ki je kasneje prerasla v tradicionalni vsakoletni dogodek Notranjske sekcije. Zakaj si se odločil ravno za kosca in kaj so bili glavni raziskovalni dosežki akcije?

Koscu so malo pred tem zaradi alarmantnega upada v nekaterih delih Evrope dodelili status globalno ogrožene vrste. V Sloveniji nismo takrat o njegovi populaciji vedeli skoraj nič. Celo metoda nočnega preštevanja še ni bila znana. Takrat smo v Sloveniji prvič resno in strokovno argumentirano pokazali, da lahko s pomočjo natančnega poznavanja populacij ogroženih vrst določimo prioriteta območja za varstvo narave. Seznam območij, določen po številu gnezdečih parov, je osnovno in zelo prepričljivo orodje v varstvu narave, ki pa ga dotlej v Sloveniji nismo imeli. Območja, kot so Jovsi, Nanoščica in dolina Reke, so prvič pritegnila varstveno pozornost prav zaradi razmeroma velikih populacij kosca.

Z Davorinom Tometom in Andrejem Sovincem ste pred šestimi leti izdali knjigo Ptice Ljubljanskega barja. Od kod ideja za atlas, kdaj je potekala raziskava in kakšne organizacijske zadolžitve je terjala?

Pobudnika tega atlasa sta bila Andrej in Davorin, pridružil sem se jima, ko je bila že narisana prva popisna karta s kilometrsko mrežo. Če se lotim odgovora analitsko, bom porabil preveč prostora. Zato bom odgovoril subjektivno, da smo popisovali praktično ves moj študij in še del podiplomca. Bil je prevelik zalogaj za premalo popisovalcev. Metoda je bila šepava, a je bila kompromis med stoddostno pokritostjo območja, ki smo jo želeli, in razpoložljivimi popisovalskimi zmogljivostmi. Učili smo se sproti in do konca popisa ugotovili, da je edino zanesljivo na naših podatkih to, da je ptic (parov in vrst) v resnici več. Kar pa tudi nekaj pove, saj so že naše podcenjene gostote take, da mlajši kolegi ob njih nejeverno zmajujejo z glavo. Tako kot sam ne morem verjeti zgodbam o gnezdenju

medicinsko pijavko (*Hirudo medicinalis*). Odkritje te zmote bo verjetno imelo posledice na pravnem, komercialnem in naravovarstvenem področju, kar je prišlo na naslovnice nekaterih vodilnih svetovnih časopisov in znanstvenih spletnih portalov. Medicinska in druge pijavke so poleg ptic še ena izmed živalskih skupin, ki jih Peter raziskuje.
foto: M. Siddall

3: Prava medicinska pijavka (zgoraj) se od južne (a večkrat uporabljane, spodaj) razlikuje tudi po barvnem vzorcu. Na obstoj različnih vrst je H. Carena opozoril že leta 1820, a je njegovo delo ostalo skoraj dve stoletji zapostavljeno.
foto: A. Utevsky

4: Peter Trontelj raziskuje tudi podzemeljsko živalstvo in njegovo evolucijo. Na sliki je jamski ježek (*Monolistra monstruosa*).
foto: Slavko Polak

5

5: Leta 1992 je Peter pričel z vseslovensko popisovalno akcijo »Kosec v Sloveniji«. V Sloveniji se do takrat o populaciji kosca ni vedelo skoraj nič. Tega leta je stekla tudi akcija *Crex night* na Cerknškem jezeru, ki je kasneje prerasla v tradicionalni vsakoletni dogodek Notranjske sekcije. foto: Aleš Jagodnik

močvirskih lunjev med Igom in Škofljico. Pa koliko da jih je bilo!

Danes si profesor na Biotehniški fakulteti, na oddelku za biologijo. Kakšni so tvoji izzivi danes?

Predvsem manj jasni in bolj polni dvomov.

*Novi Collinsonov Bird Guide ima zelo spremenjen sistem. Spremenili so nekatera imena ptic, razdelili so vrste. Med opazovalci ptic to povzroča veliko zmedo; npr. nekdanjega srebrnega galeba (*Larus argentatus*) so danes razdelili na kar tri vrste. Kako komentiraš to spreminjanje imen?*

Priznati moram, da najnovejše izdaje še nisem videl. Pričakoval bi, da bo drugačen tudi vrstni red ptic, tako kot je že v nekaterih nemških tekstih. Ustaljeno zaporedje s slapniki in ponirki na začetku in ščinkavci na koncu je namreč del preživete »evolucijske« klasifikacije, ki naj bi nakazoval potek evolucije od primitivnejših k bolj naprednim oblikam. Podobno je z biološkim konceptom vrste, za katerega se je izkazalo, da je le idealizacija narave, ki ne ustreza resnični pestrosti evolucijskega dogajanja. Biološka sistematika je kot vsaka znanost izpostavljena stalnemu preverjanju in popravljanju. Posledica je lahko za uporabnika nekoliko neprijetna, se strinjam. Tolažimo se lahko s tem, da smo z novo taksonomsko razdelitvijo korak bliže resnici. Nekako tako je, kot z novimi zdravili. Nismo jih navajeni, a če bolj pomagajo, jih z veseljem sprejmemo.

Ornitologija je v biologiji v Sloveniji dokaj zapostavljena veda. Kakšne perspektive ornitologije vidiš v raziskovalnem svetu?

Ornitologija kot znanost je v zamahu. Študentje jo lahko vpišejo na študiju biologije in varstva narave. Diplomskih nalog s pticami kot osrednjim objektom je vse več, prav tako doktorskih disertacij. Najzanimivejša vprašanja ornitološke znanosti se danes skrivajo predvsem v interdisciplinarnem preseku med etologijo, ekologijo in evolucijo. Tudi semkaj že posegajo naši podiplomski študenti. Na drugem koncu verige, pri mladinskih raziskovalnih nalogah, žal opažam obraten trend. Pogrešam čas, ko so bila najvišja mesta na tekmovanjih malodane rezervirana za naloge z ornitološko tematiko. Težava seveda ni pri otrocih. Izobraziti in spodbujati je treba učitelje in mentorje. Naloga za »izobraževalno službo« DOPPS. ●

→ Razpis za nagrado zlati legat 2010

Zlati legat je nagrada, ki jo DOPPS podeljuje slovenskim ornitologom za najboljše delo s področja ornitologije, objavljeno doma ali na tujem. Nagrado sestavljata pisno priznanje in denarna nagrada. Za nagrado lahko kandidirajo dela, katerih prvi navedeni avtor je državljan Republike Slovenije ali zamejski Slovenec. **V poštevek za izbor za nagrado pridejo strokovna in znanstvena dela s področja ornitologije, ki so bila objavljena v letu 2010.** Žirija bo izbirala med vsemi objavljenimi deli v tem letu. Avtorje prosimo, da kopije svojih del pošljejo na naslov DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana ali dopps@dopps.si, s pripisom »za nagrado Zlati Legat«, do 1.2.2012. Zmagovalca bomo razglasili in mu podelili nagrado na zboru članov DOPPS 2012.